

O INVESTIGAȚIE PSIHANALITICĂ JUNGIANĂ A OPEREI LUI VLADIMIR BEȘLEAGĂ

Olesea GÎRLEA

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7427-3509>

Studiul Nadejdei Ivanov *Vladimir Beșleagă sau anevoioasa cale a cunoașterii de sine*, apărut la editura Știința în anul 2021, este centrat pe drama personajelor scriitorului basarabean și pe structurile mitice (care implică mitanaliza în accepția lui G. Durand). Autoarea pornește de la un demers de analiză psihologică întreprinsă de cercetătoarea Ana Ghilaș și de la dimensiunea hermeneutică a straturilor de profunzime dezvoltată de criticul Andrei Țurcanu; face referire la reprezentările mitice proiectate în traumele unor personaje din proza lui Vladimir Beșleagă, în special a unor imagini recurente.

Cartea este dialogică și face conexiuni la unele polemici neîncheiate ivite încă din procesul de susținerea a tezei de doctor al autoarei despre proza lui Mircea Eliade cu titlul *Arhetipul animus-anima în proza lui Mircea Eliade*, confesiune pe care o remarcăm la pagina 14 a studiului de față, prin care autoarea și-a păstrat dreptul la replică și oferă explicațiile de rigoare peste ani: „La acel moment, grila de interpretare aplicată asupra prozei lui Mircea Eliade a stârnit nedumeriri în rândul unor cercetători de la noi, care au pus mai degrabă incidența cercetării pe seama unor, zise, „elucubrații” și viziuni precare asupra investigațiilor specifice profunzimii psihologice, afirmații bizare urmate de altele de același gen: „Ce poate avea în comun Eliade și Jung pentru a putea fi puși într-o teză de doctorat?” Acest tip de afirmații nu doar că au demonstrat nepregătirea specifică din domeniul cercetării imaginilor arhetipale din perspectiva psihologiei jungiene, dar s-au dovedit în timp că sunt nefondate, această modalitate impusă de noi în discursul criticii basarabene fiind în momentul de față îmbrățișată și de alți colegi de breaslă ca ceva firesc”. La sfârșitul studiului Nadejdei Ivanov (la pagina 101) găsim inserată ideea clară că pentru Mircea Eliade, Jung a fost un reper intelectual și un model în cercetările sale la care a făcut referință constant: „Este marele merit a lui Jung de a fi depășit psihanaliza freudiană plecând chiar de la psihologie și de

a fi restaurat astfel semnificația spirituală a imaginii” (apud. Eliade, *Imagini și simboluri. Eseu despre simbolismul religios*, București: Humanitas, p. 18)

Autoarea își propune și reușește cu prisosință să găsească o legătură dintre o imagine simbolică recurentă, obsesivă și natura conflictului interior. Întrebarea aparent retorică: Ce se mai poate scrie despre primul roman al lui Vl. Beșleagă, dacă de la debut s-au publicat câteva studii și monografiile? își găsește răspuns pe parcursul cărții.

Nadejda Ivanov își propune o investigație psihanalitică jungiană a protagonistului (Isai) și a celorlalte personaje din romanul *Zbor frânt* (Ile, mama, bunicul, fiul). Prin acest mod de abordare, personajele au nu doar o funcție narativă, ci și una simbolică, transcendentă. Autoarea urmărește traiectoria procesului psihologic al reconstrucției Sinelui protagonistului, simbolurile arhetipale sugerate de contextul romanului, decodifică mesajul inconștient furnizat de simboluri și imagini. Spre deosebire de predecesorii critici (Al. Burlacu, A. Grati, A. Țurcanu, O. Gherman ș. a.) care urmăreau dominantă narativă în romanul lui Vl. Beșleagă, autoarea își propune să pună accentul pe procesul de individuație al personajelor.

Romanul *Zbor frânt*, în viziunea autoarei, reprezintă o conștiință a epocii, tema războiului și a repercusiunilor asupra omului, relațiile familiale (mamă - frate, tata, sora), itinerarul căutării fratelui, imaginile tulburătoare din inconștient. Fracturile din inconștientul lui Filimon din romanul *Viața și moartea nefericitului Filimon* constituie subiect de investigație prin care se realizează transcenderea lui din realitatea cotidiană în una simbolică, autoarea supune investigației figura emblematică a mamei, amintirile, trăirile, experiențele personajelor.

Merită a fi menționate conceptele teoretice cu care operează în acest studiu, și anume, *arhetipul* (în accepție jungiană), *visul*, *casa*, *bătrânul înțelept*, *umbra*, *mama*, *tatăl*, *sinele*, *frații gemeni*; conceptele arhetip de *apă* și *casă* (în accepție bachelardiană) pe care autoarea le explică în subsolul paginilor studiului, evitând astfel unele neînțelegeri și confuzii ai termenilor. Impresionează și inventarul bibliografic la zi, cu sursele cele mai recente în domeniul explorării imaginarului, cum ar fi *Cartea roșie* a lui C. G. Jung (studiu important, care lipsește în bibliotecile din Chișinău), studiile lui Corin Braga *Zece studii de arhetipologie* și *Psihobiografii*, volumele lui C. G. Jung apărute în seria *Opere complete* la editura Trei din București, studiul lui Neumann, J. J. Wunenburger, Heinrich Zimmer, Lavinia Bârlogeanu, Marie Louise von Franz.

Amintirile și memoriile în care sunt ancorate evenimentele tragice sunt

parte a investigației procesului de individualizare, la fel și relația afectivă cu mama e unul din elementele cheie ale interpretării prozei lui Vladimir Beșleagă de către autoare. La nivel de strategie textuală nararea fragmentară, discursivă a evenimentelor din romanele lui Beșleagă (*Zbor... și Moartea...*), suita de interogații sunt un indiciu al intruziunii în partea umbrată a personalității, în trecutul copilăriei, care provoacă cumplita suferință interioară, proba inițierii în cunoașterea lui Filimon. Autoarea realizează paralele și găsește relații de similitudini dintre romanele lui Vl. Beșleagă și romanul alegoric *Trei ceasuri în iad* de Savatie Baștovoii, *Despre eroi și morminte* de Ernesto Sabato, *Noi* de Evghenii Zamiatin, *Siddhartha* de Herman Hesse.

Una dintre concluziile individuale ale Nadejdei Ivanov, care se impune ca o marcă în domeniul interpretărilor critice, este faptul că autoarea consideră, pe bună dreptate, că romanele *Zbor frânt* și *Viața și moartea nefericitului Filimon* depășesc limitele unor romane psihologice și se încadrează în tipologia romanelor de introspecție. Decriptarea mesajului latent al imaginii simbolice a apei, constituie un alt demers de investigare al Nadejdei Ivanov, acesta este un indiciu clar că în pofida numeroaselor abordări critice, astăzi se mai poate spune ceva nou și original despre opera scriitorului basarabean.

Flashback-urile din memoria personală, memoria altor personaje și memoria colectivă, care persistă în monologurile interioare ale personajelor sunt indicii ale fracturii identității personale și naționale. Autoarea explorează conceptul de *vis* în explicație jungiană în care *mama, tatăl, casa, femeia străină* constituie simboluri cheie din *Jurnalul de vise* al scriitorului Vl. Beșleagă. După cum se știe metoda comparatistă a viselor pacienților era asociată de Jung cu fragmente din substratul mitologic, cultural, religios al imaginilor onirice.

Impresionează și modestia autoarei care menționează că a reușit să comenteze o mică parte din „spontaneitatea trăirilor și a semnificațiilor” din *Jurnalul de vise* și lansează un apel către cititorul și cercetătorul literar: „să plonjeze cu temeritate în această matrice creatoare insolită cu încrederea întâlnirii într-o lume a abisurilor umane și a regăsirii dincolo de eul conștient și analitic al scriitorului Vl. Beșleagă, a unor zone ființiale nocturne revelatoare” (p. 102), să exploreze în subteranele sufletului, acea *umbră* (concept jungian) a personalității prin care se dezvăluie partea întunecată a individului.

În loc de postfață autoarea propune un dialog literar cu Vladimir Beșleagă, în care abordează subiectul jurnalelor pe care le ține domnia sa, detalii și confesiuni despre felul cum au fost scrise romanele *Zbor frânt* și *Viața și moartea nefericitului Filimon*, momente și explicații biografice

În pofida disensiunilor care au apărut la susținerea tezei sale de doctorat, Nadejda Ivanov nu s-a retras într-un con de umbră, ci a găsit argumente concludente la replicile de atunci, mai mult decât atât a venit cu un studiu nou și consistent, prin care demonstrează că astăzi se mai pot face cercetări temerare prin aplicarea unei grile de lectură arhetipală mit- și psihanalitică.

Referințe bibliografice:

1. **IVANOV Nadejda.** *Vladimir Beșleagă sau anevoioasa cale a cunoașterii de sine*, Chișinău: Știința, 2021.